

GUERRA I CAVITATS

Josep Lluís Viciano Agramunt
Espeleo Club Castelló

La guerra civil de 1936/39, iniciada per un colp d'estat mal portat passat a conflicte bèl·lic de vora tres anys, va deixar rastres per totes les nostres muntanyes, entre ells munició, beines, materials més perillosos com bombes, projectils, etc., però les notes que segueixen sols van dedicades a les troballes de bales en cavitats. En elles s'intenta aclarir els motius de la seua presència, en alguns casos ben segurs i boirosos en altres.

Pel marcat dels culots dels cartutxos es pot identificar l'origen de la munició i això ja diu de quin bàndol era, encara que hi ha materials en dubte per no tindre una classificació segura o faltar informació.

Les dades per a classificar s'han tret de www.municion.org, d'algun amic o conegut i de l'experiència pròpia.

Tropa en cavitats

L'estada de soldats en coves o pels voltants d'aquestes també va deixar rastre, no sempre bales. N'hi ha unes quantes on les deixes d'ocupació són de menjar, com llandes de conserva. Com a mostra d'això en va una de cada part:

Bàndol republicà. Una de les coves del Morró, a Suera. En ella hi havia botons, una pesseta republicana, etc. i llandes de conserva:

ARGENTINA
M DE A
ES - Nº
44
INSPECCIONADO
INDUSTRIA ARGENT

Bàndol franquista. Sima del Puntal de Centeno, a Eslida. Sols culs de cànter i llandes de conserva:

SARDINA EN ACEITE
PURO DE OLIVA ESPAÑOL
¡MIAU!
CALIDAD SUPERIOR
CONSERVAS ALIMENTICIAS
CANGAS (ASTURIAS) VIGO (GALICIA)
CON LA MARCA

"MIAU"
SE ELABORAN TRES CALIDADES
SELECTA - EXTRA
Y SUPERIOR

Pel que fa a bales són deixalles de tro-pa de les dues parts. La deixada o perduda a la Cueva del Mas, a Villamalur, era d'un desertor del bàndol republicà que va buscar el bon amagatall que és la cavitat, amb fusell i tot.

- Cova Gronsa, Alcúdia de Veo.
Beina, pistó percudit, PS/1935 (*Pirotecnia de Sevilla, 1935*)

- Cova de l'Espadà, Algimia de Almonacid.
Beina, pistó percudit, E/K (*Greek Powder and Cartridge Co., Atenes, Grècia*)

- Alto del Menda-5, Azuébar.
Bala i cartutx M
Bala i cartutx 7,62 x 54 R.
Bala i cartutx 1 /22-3 (*Lugansky Patrony Zavod, Lugansk, URSS, 1922, 3er. quatrim.*)
Bala i cartutx 60/29 (*Lugansky Patrony Zavod, Lugansk, URSS, 1929*)

- Mas d'Huguet - 1, Benicàssim.
Bala i cartutx PS/1915 (*Pirotecnia de Sevilla, 1915*)

- Mas d'Huguet - 3, Benicàssim.
Beina CH/7,92
Beina M
Beina SB/19-35/XI (*Sellior & Bellot, Praga, Txecoslovàquia, 1935*)
Beina 3B/36 (*Zavod Volodansky, Ulyanovsk, URSS, 1936*)

- Cova de la Mola, Fanzara.
Bala i cartutx Mauser
Bala i cartutx 7,62 x 54 R.

- Sant Cristòfol - 2, Forcall
Bala i cartutx T/4 (*Patrony Tulsy Zavod, Tula, URSS, 1904*)

- Sant Cristòfol - 5, Forcall
Beina 1/2-24 (*Lugansky Patrony Zavod, Lugansk, URSS, 2º quatrim. 1924*)

- Avenc del Ribassal, Lluçena.
Beina, pistó percutit, 60/35 (*Lugansky Patrony Zavod, Lugansk, URSS, 1935*)

Beina, pistó percutit, T/25 (*Patrony Tulsky Zavod, Tula, URSS, 1925*)

Beina, pistó percutit, T/3-2 (*P.T.Z., Tula, URSS, 1932*)

- Cova de les Fleixes, Lluçena.

Bala i cartutx 4,37/7,92 M/M

Beina, pistó percutit, 4,37/7,92 M/M

- Cueva del Mas, Villamalur.

Bala i cartutx 7,92 x 57

Desfer-se de materials perillosos o comprometedors

Passat el front als avencs van anar a parar gran part dels materials abandonats sobre el terreny per allunyar un perill possible, però després, en molts casos, les carències de la postguerra van fer que es traguera tot o quasi tot, per vendre-ho als ferrovellers.

Part dels materials d'un dels avencs de la Solana, recollits en principi per aprofitar la pólvora, es van dispersar des de dins de l'avenc on s'amagaren, en algun moment d'inseguretat.

- Sima de la Muntanyeta, Aín.

Bala i cartutx 7,92 x 57

Bala i cartutx 4,37/7,92 M/M

- Avenc - La Coma, Borriol

Bala i cartutx P/S*/110/36

- Avencs de la Solana, Costur.

Bala i cartutx 7,62 x 54 R.

Beines, pistons no percutits, 7,62 x 54 R.

- L'Avenqueta, Culla.

Bala i cartutx n/1-25 (*Lugansky Patrony Zavod, Lugansk, URSS, 1er. quatr. 1925*)

Beina, pistó no percutit, n/1-27 (*L.P.Z., Lugansk, URSS, 1er quatr. 1927*)

Pastors

En qualsevol cavitat utilitzada pels pastors, sester o mallada, es pot trobar alguna beina replegada per ells. Per finals dels anys 60 al mas de Montoliu, a Xodos, ens van parlar de com els pastors i pastores, mentre guardaven, replegaven la munició que topetaven; de tant en tant passava un home de Castelló que amb un iman repassava les bales recollides i apartava les atretes per ell, ja que es veu que sols

l'interessava el llautó dels cartutxos, que comprava.

Per un altre costat, en una de les coves de la Cava, a Toga, amb tanca ramadera, hi havia una beina no percutida reaprofitada com a batallet d'esquella pel pastor.

- Cova de Ferreres, Alcalà.

Beina T/26 (*Patrony Tulsky Zavod, Tula, URSS, 1926*)

Beina 17/31 (*Podolsky Patrony Zavod, Podolsk, URSS, 1931*)

- Cova de la Soterranya, Benafigos.

Beina P154/S*/30/35 (*Polte Armaturen, Grünenberg, Nordbahn, Alemanya, 1935*)

- Ombria - 14, Fanzara

Beina pistó percutit, E/K (*Greek Powder and Cartridge Co., Atenes, Grècia*)

- Cova de Planencs, Sorita.

Beina, pistó no percutit, 3B/35 (*Zavod Volodansky, Ulyanovsk, URSS, 1935*)

Beina, pistó no percutit, 3B/36 (*Z.V., Ulyanovsk, URSS, 1936*)

- Cavitat zona Cava, Toga.

Beina, pistó no percutit, P120/S*/14/35 (*Dynamit A-G Empelde, Hannover, Alemanya, 1935*)

- La Covatillas, Toga.

Bala i cartutx 4,37/7,92 M/M

- Cova - Marinet, -Xodos.

Beina, pistó no percutit, DWM/B-B/1937 (*Deutsches Waffen und Munitions, Berlín, Borsigwalde, Alemanya, 1937*)

Pólvora

De la replega de munició per aprofitar la pólvora hem escoltat testimonis de caçadors alguna vegada. Les troballes en cavitats de cartutxos no percutits ho confirmen.

Tal vegada per això també se n'amagaren a la pallissa de la coveta de la Munda, també en cavitat, que esclataven quan algú va prendre foc a la palla. Les poques que hi havia a la Coveta, també a Vista-bella, potser que de la mateixa manera s'ocultaren per aprofitar-les.

- Avenc de la Solana o de Nel, Costur.

Beina, pistó no percutit, 23/MG (1923, *Ministério da Guerra, Brasil*)

Beina, pistó no percutit, GCIG/F N° 12

Avenc de Nel o de la Solana.

(Generalitat de Catalunya - Indústries de Guerra, Fàbrica núm. 12)

Beina, pistó no percudit, FNT/1920 (Fàbrica Nacional de Toledo, 1920)

Beina, pistó no percudit, FNT/1923 (Fàbrica Nacional de Toledo, 1923)

Beina, pistó no percudit, FN/19-34/T (Fàbrica Nacional, 1934, Toledo)

Beina, pistó no percudit, PS/1923 (Pirotecnia de Sevilla, 1923)

Beina, pistó no percudit, PS/1924 (Pirotecnia de Sevilla, 1924)

Beina, pistó no percudit, PS/1926 (Pirotecnia de Sevilla, 1926)

Beina, pistó no percudit, PS/1931 (Pirotecnia de Sevilla, 1931)

Bales i cartutxos PS/1937 (Pirotecnia de Sevilla, 1937)

Beina, pistó no percudit, FNC Mexico 7 m/m 1931 (Fàbrica Nacional de Cartuchos, Mèxic, 7 m/m, 1931)

Beines, pistons no percudits, 7,62 x 54 R.

Beina, pistó no percudit, 28/3B (1928, Zavod Volodansky, Ulyanovsk, URSS)

Beina, pistó no percudit, 60/30 (Lugansky Patrony Zavod, Lugansk, URSS, 1930)

- Sima del Racó, Fanzara.

Beines, pistons no percudits, 7,92 x 57

Beina, pistó no percudit, P181/S*/20/36 (Hugo Schneider AG, Leipzig Sachsen, Alemanya, 1936)

Beina, pistó no percudit, GCIG/F Nº 12

(Generalitat de Catalunya, Indústries de Guerra, Fàbrica núm. 12)

Beina, pistó no percudit, FN/19-36/T (Fàbrica Nacional, 1936, Toledo)

Beina, pistó no percudit, FNT/1937 (Fàbrica Nacional de Toledo, 1937)

Beina, pistó no percudit, PS/1915 (Pirotecnia de Sevilla, 1915)

Beines, pistons no percudits, PS/1937 (Pirotecnia de Sevilla, 1937)

Beina, pistó no percudit, R.A./S-S/1936 (Raufuss Ammunissonfabrikken, Noruega, 1936)

Beines, pistons sense percudir, 7,62 x 54 R.

Beina, pistó sense percudir, 60/32 (Lugansky Patrony Zavod, Lugansk, URSS, 1932)

Beina, pistó no percudit, 60/35 (L.P.Z., Lugansk, URSS, 1935)

Beines, pistons no percudits, T/17 (PatronyTulsky Zavod, Tula, URSS, 1917)

- Coveta de la Munda (pallissa), Vistabella.

Beina rebentada P/S*/8/29

Beina rebentada P25/S*/1/33

(Metallwarenfabrik Trevenbritzen, Sebalduhof, Alemanya, 1933)

Beina rebentada P25/S*/18/35

(Metallwarenfabrik Trevenbritzen, Sebalduhof, Alemanya, 1935)

Beina rebentada P/S*/31/36

Beina rebentada P181/S*/20/36 (Hugo Schneider A.G., Leipzig, Sachsen, Alemanya, 1936)

Beina rebentada P370/S*/21/36 (*Hugo Schneider A.G., Berlín, Köpenick, Alemanya, 1936*)

- La Coveta, Vistabella
Bala i cartutx II37B/7 M/M

Casos rars

El dipòsit de munició, unes 60 peces en molt mal estat, localitzat en una coveta a la senda de la Palla, a Castelló, podria ser que es deixara per aprofitar-lo en un contraatac, que no es va fer, o en una futura activitat guerrillera, que tampoc es va fer immediatament. Com que quasi totes les beines eren de ferro, desfetes per la humitat, sols se'n van poder llegir unes poques.

- Coveta Senda de la Palla, Castelló.
Bala i cartutx п/2-25 (*Lugansky Patrony Zavod, Lugansk, URSS, 2n quattrim. 1925*)
Bala i cartutx п/3-25 (*L.P.Z., Lugansk, URSS, 3r quattrim. 1925*)
Bala i cartutx T/27 (*Patrony Tulsy Zavod, Tula, URSS, 1927*)
Bala i cartutx 60/35 (*Lugansky Patrony Zavod, Lugansk, URSS, 1935*)
Bala i cartutx 60/36 (*L.P.Z., Lugansk, URSS, 1936*)

No classificat

El conjunt més important quantitativament de cavitats són les no classificades, per no tindre clar el motiu de la presència de les restes. Poden ser materials duts per algun visitant, per haver passat tropa pels voltants, etc.

- Sima de la Señora, Argelita.
Beina, pistó percudit, 7,92 x 57

- Quebrantà de Molés, Artana.
Beina, pistó percudit, P/S*/165/35

- Cueva Cerdaña, Benafer
Bala i cartutx E/K (*Greek Powder and Cartridge Co., Atenes, Grècia*)

- El Cantalar - 1, Benicàssim
Bala i cartutx H/+-+/*(Hirtenberger Patronenfabrik, Hirtenberg, Austria)*

- Abric, Benitandús
Beina rebentada DWM/B-B/1937 (*Deutsches Waffen und Munitions, Berlín, Borsigwalde, Alemanya, 1937*)

- Forat de l'Aigua, el Castillo de Villamalefa.
Beines rebentades P132/S*/4/35 (*Draht. U. Me-*

tallwarenfabrik GmbH, Salzwedel, Sachsen, Alemanya, 1935)

- Cova Joana, les Coves de Vinromà
Bala i cartutx 60/35 (*Lugansky Patrony Zavod, Lugansk, URSS, 1935*)

- Coveta Obscura, Culla
Beina rebentada 7,9/1937

- Cova de la Carn II, Forcall
Beina rebentada 4,37/7,92 M/M

- La Mineta, Lluçena
Beina, pistó percudit, E/K (*Greek Powder and Cartridge Co., Atenes, Grècia*)
Beina, pistó percudit, п/26 (*Podolsky Patrony Zavod, Podolsk, URSS, 1926*)

- Cova de la Roca del Morralàs, Lluçena
Beina rebentada 60/32 (*Lugansky Patrony Zavod, Lugansk, URSS, 1932*)

- Avenc de la Roca de la Tosquella, Lluçena
Beina, pistó percudit, п/23 (*Podolsky Patrony Zavod, Podolsk, URSS, 1923*)
Beina, pistó percudit, п/3-25 (*Lugansky Patrony Zavod, Lugansk, URSS, 3r quatr. 1925*)
Beina, pistó percudit, 60/35 (*L.P.Z., Lugansk, URSS, 1935*)

- Las Cárcamas, Pina de Montalgrao
Beina, pistó percudit, R.A./1928 (*Raufoss Ammonisssonfabrikken, Noruega, 1928*)

- Cova del Calvari, la Pobla Tornesa
Beina, pistó no percudit, M

- Cova del Morró, Suera
Bala i cartutx PS/1937 (*Pirotecnia de Sevilla, 1937*)

- Cova del Patxaco, Suera
Bala i cartutx 7,62 x 54 R.

- Cova del Tossal de la Font, Vilafamés
Beina, pistó percudit, F.N.T./+-+/1931 (*Fábrica Nacional de Toledo, 1931*)

- Cova zona C. Negra de la Canaleta
Bala i cartutx DWM/K-K/J (*Deutsches Waffen und Munitions, Karlsruhe, Alemanya, 1937*)
Beina, pistó no percudit, P186/S*/30/35 (*Polte Aussenwerk, Alemanya, 1935*)

- Cova Negra, Xodos
Bala i cartutx P25/S*/5/33 (*Metallwarenfabrik Trevenbritzen GmbH, Sebalduhof, Alemanya, 1933*)